

31 Ekim 2010

KIBRIS GAZETESİ

87. YILINDA ATATÜRK VE CUMHURİYET

Prof.Dr. Turgut Turhan (DAÜ Hukuk Fakültesi)

87. yılında Atatürk ve cumhuriyet

En genel anlamıyla cumhuriyet, “egemenliğin bir kişi veya bir zümreye ait olmayıp, toplumun tümüne ait olduğu devlet şekli” olarak tanımlanmaktadır.

Pazar 31 Ekim 2010

Prof. Dr. Turgut TURHAN

En genel anlamıyla cumhuriyet, “egemenliğin bir kişi veya bir zümreye ait olmayıp, toplumun tümüne ait olduğu devlet şekli” olarak tanımlanmaktadır. Demokrasi ile cumhuriyeti birleştirmiş olan bu genel tanıımı, Atatürk de, “Cumhuriyet rejimi demek, demokrasiye dayanan devlet şekli demektir” demek suretiyle ifade etmiştir. Kuşkusuz ki, bu tanımın en belirleyici özelliği, vatandaşlardan meydana gelen politik varlığın kaderini, bir kişi veya bir soya değil, toplumun tümüne bağlamış olmasıdır. Vatandaşlar, iradelerini özgürce açıklayabilecekleri karar alma süreçleri içinde, vatandaşlık bağı ile bağlı buldukları politik varlığın kaderini belirleyeceklerdir.

M. Kemal’in gençlik yıllarından itibaren cumhuriyet kavramı üzerinde çalıştığı bilinmektedir. Örneğin, oldukça genç sayılabilecek bir yaşta, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1909 yılında yapmış olduğu kongrede “ordu ile siyasetin birbirinden ayrılması gerektiğini” vurgulamış ve “ halka dayanacağı yerde orduya dayanmakta olan toplumların zayıf toplumlar, bu tür zayıf toplumlara dayanan hükümetlerin de zayıf hükümetler” olduğunu vurgulamıştır. Tabii ki, toplumun “hürriyet sarhoşluğu” yaşadığı o günlerde bir “cumhuriyet”ten söz edebilmek mümkün olmamıştır. Nitekim M. Kemal, “Geçmişte ehven-i şer olarak padişah ile milletin karşılıklı taahhüdü şeklinde Kanun-i Esasiler yapılmış olmasına rağmen bunlardan hiç birisi milletin haklarını koruyamamıştır” demek suretiyle bu gerçeği dile getirmiştir.

M.Kemal’in cumhuriyet düşüncesine daha fazla yaklaşılmaya başladığı yıllar ise Harp Okulu’nda kurmay subay eğitimi almaya başladığı yıllar olmuştur. Bu dönemde Fransız Devrimi’ni okumaya başlayan M. Kemal, Voltaire, Montesquieu ve özellikle J.J Rousseau’yu inceleyerek cumhuriyet idaresinin derinliklerine inmeye başlamıştır. 1900’lerin başında ise, M. Kemal’in doğu cephesinde Hobbes, Locke ve Comte ile ilgilenmeye başladığını görüyoruz. 1920’lere geldiğinde, M. Kemal’in altını çizerek ve sayfa yanlarına not düşerek dikkatle okuduğu kitap ise, J.J. Rousseau’nun yayın tarihi 1913 olan “Mukavele-i İchtimaiyye”si, yani bilinen ismiyle “Toplum Sözleşmesi” olmuştur. M. Kemal’in, bu kitabın 156. sayfasında yer alan “Hakimiyet kudreti basit ve tektir. Bu gücü bölmek, yok etmektir” cümlelerinin altını çizdiğini ve yanına da “ Mühimdir” şeklinde bir not düşmüş olması

ayrıca dikkatleri çekmektedir. Rousseau, M. Kemal'i o derece etkilemiştir ki, o günlerde her an yanında bulunan Halide Edip, paşanın tamamen J.J. Rousseau gibi konuştuğunu ve yakın çevresine "Bütün kudret halkındır, kudret bölünemez .Yürütme ve yasama da birbirinden ayrılamaz" görüşünü işlediğini anlatmaktadır.

Ancak teslim etmek gerekir ki, M. Kemal'in cumhuriyet fikrine en yakın olduğu dönem, cumhuriyeti ilan etmesinden önceki birkaç ay olmuştur. Cumhuriyeti ilan etmek için fırsat kollayan Atatürk, bu aylar içinde, daha önce okumuş olduğu bütün kaynakları neredeyse tekrar ele alarak değerlendirmiştir. Bu dönemde özellikle Mülkiye hocalarından İsmail Hakkı Babanzade'nin 1913 yılında yayınlanan "Hukuk-u Esasiye" yani Anayasa Hukuku kitabını okuduğu ve bu kitabın Montesquieu'den aktardığı görüşlerin etkisi altına girdiğini görmekteyiz. Nitekim M. Kemal, kitapta yer alan " 1877 de iyi niyetle çıkartılan anayasa 1908 de zor ve güç kullanarak ulusça geri alındı. Aslında hukuk sorunları zor ve güç kullanarak çözümlenemez ise de, ulusun o sırada olağanüstü gösterileri, zor kullanma hareketinin üstü örtülü olarak halk tarafından onaylandığını gösterdi" cümlelerinin altını çizmiştir. Bu ifadenin meclisteki konuşmasına "Milletimiz hiç kimsenin oluruna gerek duymadan milli hakimiyeti almıştır. İsyan ederek almıştır. Alınmış olan hakimiyet hiçbir sebep ve surette terk ve iade edilemez, başkasına verilemez" şeklinde yansıması ise, ulu önderin bu görüşlerden ne kadar etkilendiğini gözler önüne sermektedir. Atatürk'ün aynı kitabın 119 sayfasında yer alan ve Babanzade'nin Montesquieu'den aktardığı "Cumhuriyeti yaşatan genel kural fazilettir" cümlesini de altını çizmesi ve yanına 1923-1789= 134 şeklinde not düşmesi de dikkate değerdir.

Düşünce sistemi içinde cumhuriyet ve milli egemenlik kavramlarını giderek olgunlaştıran M. Kemal, bu devlet şeklinin bir an önce benimsenerek Türkiye'de de hayata geçirilmesi gereğini vurgulamaktan kaçınmamıştır. O'nun titizlikle kaçındığı, "zamanı geldiğinde kendisinin saltanat ve hilafeti kaldırarak cumhuriyeti ilan etmek amacıyla olduğu" dur. Yoksa M. Kemal, daha Amasya Genelgesi'nde " Millettin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" demiş, Erzurum Kongresinde "Milletin mukadderatına hakim bir milli iradeden" söz etmiş, milli başkaldırışı ulusa duyurmak için yayınladığı gazetelere bile "İrade-i Milliye" ve " Hakimiyet-i Milliye" adını vermiş, Suriye cephesinde arkadaşları ile tartışırken " Neden illa padişah fikrine saplanıyorsunuz, Cumhuriyet yaparız!" demekten kaçınmamış, 31 Mart vakiasını takiben ordu İstanbul'a girdikten sonra Ayazoğlu kasrında yapılan bir toplantıda, üstelik Vahdettin'in küçük kardeşinin oğlunun da orda olmasına rağmen "Cumhuriyet, Cumhuriyet" diye bağırabilmiş, Sofya'ya gitmeden önce K.Özalp ile yapmış olduğu görüşmede "En iyisi Cumhuriyet...Osmanlı hanedanını ortadan kaldırmak, yeni bir Türk devleti kurmak ve bu devletin esasını da Cumhuriyet prensiplerine göre hazırlamak lazım" diyebilmiştir.

Ama M. Kemal büyük bir stratejistti.... Kendi ifadesiyle " Uygulamayı evrelere ayırmak ve uygun zaman geldiğinde adım adım ilerleyerek hedefe varmak" temel hareket noktası idi. O nedenle, saltanatı ve hilafeti kaldırarak yerine milli egemenlik ilkesine dayanan cumhuriyeti ilan etmek amacıyla olduğunu bir sır gibi sakladı ve hep uygun zamanı kolladı. Nitekim bu nedenle, Sivas Kongresi sırasında verilmiş olan "İstanbul'daki padişahlık hükümeti çökmüştür, Anadolu'da yepyeni , Cumhurluk mahiyetinde bir devlet kurulmasına yönelik" önergeyi "sırası gelecektir, şimdi gündeme alınmasın" demek suretiyle reddettirmiştir. Ama artık zamanı gelmişti. Lozan Antlaşması imzalanmış, Ankara başkent olmuştu. Başını Rauf Orbay'ın çektiği ve Refet Bele, Kazım Karabekir ve hatta çocukluk ve sınıf arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'un da içlerinde bulunduğu meclis içi muhalefet giderek yoğunlaşıyordu. Bu yoğun tartışma ortamı içinde meclisin içişleri bakanını seçmemesi nedeniyle doğmuş bulunan kriz, M. Kemal'e beklediği fırsatı verdi. Ulu önder, 28 Ekim gecesinde Çankaya'da İsmet Paşa ile yaptığı çalışmayla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş belgesi olan Anayasa değişikliği taslağını hazırladı ve ertesi gün Mecliste yaptığı konuşmayla taslak oya sunulurken toplantıya katılanlar tarafından oybirliği ile kabul edildi.

M. Kemal, özünde, insanımızı Osmanlı hanedanının kulu olmaktan çıkarıp vatandaş yapabilmek için Cumhuriyeti ilan etti. Diğer bir ifadeyle halk egemenliği hayal ettiği çağdaş Türkiye'nin özü idi. Ama halkın egemenliği, seçilmişlerin çoğunluğunun ve dolayısıyla çoğunluk liderinin egemenliğine dönüştü. Çoğunluk liderleri ise, karar alma süreçlerinde demokrasiyi değil "millet bizi istedi, biz de böyle yaparız" mantığından hareket ettiklerinden ülke giderek cumhuriyetin ikiz kardeşi olan demokrasiden uzaklaşır oldu. Bu anlamda günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nde eksik olanın demokrasi kültürü olduğunu söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.